

ΠΑΛΑΤΙΑΝΟ (αρχαίο "Ιωρον):

Μια πόλη της αρχαίας Κρηστωνίας

Ηλέκτρα Αναγνωστοπούλου-Χατζηπολυχρόνη
ΙΣΤ' Ε.Π.Κ.Α.

Η συστηματική αρχαιολογική έρευνα σε μία σχεδόν ανεξερεύνητη περιοχή της Μακεδονίας, όπως είναι αυτή της αρχαίας Κρηστωνίας, είναι βέβαιο ότι θα προσφέρει σημαντικές πληροφορίες για την οικιστική και κοινωνική οργάνωση περιοχών που βρισκόταν στο περιθώριο των μεγάλων αστικών κέντρων και των κύριων οδικών αρτηριών κατά την Ελληνιστική και τη Ρωμαϊκή περίοδο.

Οι πληροφορίες που έχουμε από τις γραπτές πηγές για την έκταση, τις πόλεις και τους κατοίκους της Κρηστωνίας είναι αρκετά συγκεχυμένες. Ο Άγγλος ιστορικός N. G. L. Hammond, στο ογκώδες έργο του για την ιστορία της Μακεδονίας, και οι ιστορικοί Μ. Χατζόπουλος και Α. Λουκοπούλου, στο βιβλίο τους για τη Μόρφυλο, πόλη της Κρηστωνίας, αξιοποιώντας τα λιγοστά αρχαιολογικά ευρήματα και αναλύοντας τις πληροφορίες της γραπτής παράδοσης και τις αντιφάσεις που πολλές φορές υπάρχουν σ' αυτές, μπόρεσαν να μας δώσουν αρκετά σαφή εικόνα γι' αυτή την περιοχή. Όπως εξάλλου επισημαίνουν οι ίδιοι οι μελετητές της Μορφυλούς, τα συμπεράσματά τους, που αποσκοπούν στο να βάλουν κάποια τάξη στο χάρτη της Κρηστωνίας, θα επανελεγχθούν στις περιπτώσεις που οι αρχαιολογικές ανακαλύψεις θα φέρουν στο φως νέα στοιχεία.

Η Κρηστωνία (Κρηστωνική, Γρηστωνία) τοποθετείται στο ανατολικό τμήμα της εύφορης πεδιάδας που ξεκινάει από τον ποταμό Αξιό και φθάνει ως τον ορεινό όγκο του Δυσώρου (Κρούσια όρη) (εικ. 1).

Εκτεταμένη και πλούσια περιοχή, περιλάμβανε τις πεδινές εκτάσεις ΝΑ της λίμνης Δοϊράνης, που της εξασφάλιζαν, όπως μας πληροφορούν οι αρχαίες πηγές, πλούσιες σοδειές από σικά, σταφύλια και ελιές (Θεόδομος FGh 115, απόσπ. 237), και τις ορεινές περιοχές του Δυσώρου, που διέθετε άφθονη ξυλεία, ιδανικούς βοσκότοπους και πλούσιο κτηνίγι. Ο Ηρόδοτος αναφέρει το *Δύσιων* ως το ανατολικό όριο της Μακεδονίας την εποχή της βασιλείας του Αμύντα και του Αλεξάνδρου Α' (5.17.2): "... μετὰ δὲ τὸ μέγαλλον Δύσιων καλέμενον ὄρος ὑπερβάντα

εἶναι ἐν Μακεδονίᾳ".

Την περιοχή της Κρηστωνίας διέσχιζε από Β προς Ν ο φημισμένος στην αρχαιότητα για τη χρυσοφόρο άμμο του ποταμός Εχέδωρος (Γαλλικός) [Etym. Mag. (s.v. 'Εχέδωρος). "Ποταμός Μακεδονίας, ὁ πρότερον Ἰδωνός καλούμενος: ὁ ἔχων (φησί) δῶρα χρυσοῦ γὰρ καταφέρων ψήγματα, οἱ ἐγχώριοι ἀρῶνται, δέρματα αἰγῶν κείραντες καὶ καθιέντες εἰς τὸ ὕδωρ"]. Ο Εχέδωρος, σύμφωνα με τον Ηρόδοτο (7, 124), "ἐκ Κρηστωνιῶν ἀρξάμενος βέει διὰ Μυγδοίνης χώρας καὶ ἐξεῖ παρα τὸ ἔλος τὸ ἐπ' Ἀξιῶ ποταμῶ" (εικ. 1).

Γειτονικές με την Κρηστωνία περιοχές ήταν η Αμφαξιτίς στα δυτικά, η Παρορβηλία στα βόρεια, η Βισαλτία στ' ανατολικά και η Μυγδονία στα νότια.

Η Κρηστωνία εντάσσεται και ακολουθεί την πορεία της

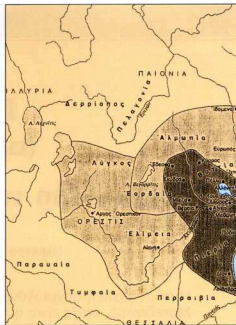
ιστορίας του μακεδονικού κράτους από το έτος 479 π.Χ., όταν ο βασιλιάς Αλέξανδρος Α', αμέσως μετά την περσική υποχώρηση, προσάρτησε στο βασίλειό του τις περιοχές της Μυγδονίας, της Κρηστωνίας, της Βισαλτίας και τη δυτική όχθη του ποταμού Στρυμόνα, χωρίς να εκδιώξει τους ντόπιους πληθυσμούς (Θουκ. 4, 109) (εικ. 2).

Μετά την κατάλυση του μακεδονικού βασιλείου το 168 π.Χ. και τη διαίρεση της Μακεδονίας σε τέσσερις "μερίδες", η Κρηστωνία υπάγεται στην τρίτη "μερίδα", με πρωτεύουσα τη Θεσσαλονίκη, έως το 148 π.Χ., όταν, με την κατάνιξη της εξέγερσης του Ανδρίσκου, η Μακεδονία μετατρέπεται πλέον σε επαρχία του ρωμαϊκού κράτους (provincia Macedonia), με διοικητικό κέντρο τη Θεσσαλονίκη (εικ. 3).

Σε όλη την έκταση που κατα-

1. Χάρτης της Μακεδονίας, όπου διακρίνεται η περιοχή της αρχαίας Κρηστωνίας (ο χάρτης είναι από το βιβλίο Μ. Β. Σακελλαρίου, επιμ., Μακεδονία: 4000 Χρόνια Ελληνικής Ιστορίας και Πολιτισμού (Εκδοτική Αθηνών), Αθήνα, 1982).

λάμβανε η αρχαία Κρηστωνία υπάρχουν διάσπαρτα, επιφανειακά αρχαιολογικά ευρήματα και ενδείξεις για την ύπαρξη οικισμών διαφόρων εποχών. Το ενδιαφέρον όμως εντοπίζεται σε τέσσερις αρχαιολογικούς χώρους, στους οποίους αναγνωρίζονται τα αστικά κέντρα της περιοχής.

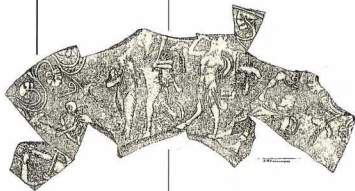
Πρόκειται για τις πόλεις των Κλιτών, της Μορρούλου, των Βραγυλών και του Ίωρου, που τοποθετούνται στους αρχαιολογικούς χώρους των σύγχρονων οικισμών της Ξυλοκερατέας, των Άνω Αποστόλων, του Μεταλλικού και του Παλατιανού του νομού Κιλίκης (εικ. 1). Η θέση των πόλεων αυτών, που η ταύτιση τους με τους συγκεκριμένους χώρους είτε τεκμηριώνεται από επιγραφικά κείμενα, όπως στις περιπτώ-

σεις της Μορρούλου και των Βραγυλών, είτε βασίζεται στην ερμηνεία και εκτίμηση των αρχαίων μαρτυριών και των αρχαιολογικών δεδομένων, όπως συμβαίνει στις περιπτώσεις των Κλιτών και του Ίωρου, είχε άμεση σχέση με τις οδικές αρτηρίες της περιοχής.

Η κύρια αρτηρία, γνωστή από τον κατάλογο των θεωροδόκων (A. Plassart, "Liste delphique de théorosodques", *BCH* 45, 1921, 18, 84-85), ήταν αυτή που διέσχισε την Κρηστωνία από τα ΒΔ προς τα ΝΑ και οδηγούσε από την Παιονία προς τη Λητή και τη Μυγδονία μέσω Βραγυλών, ενώ στρατηγικής σημασίας ήταν και εκείνη που οδηγούσε από τη Σιντική και την Παρορβηλία προς την Κρηστωνία μέσω του Ίωρου (Παλατιανού).

Δευτερεύουσα σημασία είχε ο δρόμος που οδηγούσε από τη Χαλάστρα στις Κλίτες και τη Μόρρολο και από εκεί στη Βράγυλο, όπου συναντούσε την κύρια αρτηρία.

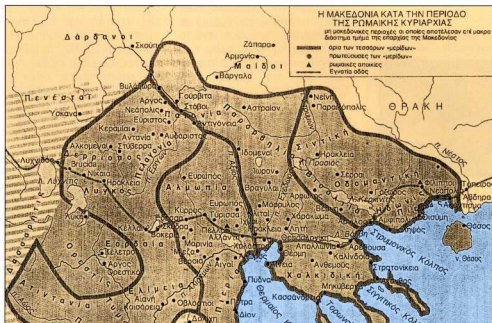
Εκτός από τη μικρή έκταση δοκιμαστικής έρευνας που πραγματοποιήσε το 1961 η κ. Φ. Ζαφειροπούλου στο χώρο της Μορρούλου, η συστηματική αρχαιολογική έρευνα στην περιοχή της Κρηστωνίας επικεντρώθηκε στον αρχαιολογικό χώρο του Παλατιανού, ο οποίος έγινε ευρύτερα γνωστός το 1960, όταν βρέθηκαν εκεί τυχαία τέσσερις μαρμαρίνοι ανδριάντες και ενεπίγραφες πλάκες που

4. Σχεδιαστικό ανάγλυφο ανάγλυφης διακόσμησης στήθους με θινουσιακό θέμα (η κίονα προέρχεται από το Αρχαιολογικόν Δελτίον, Χρονικά, 22, 1967). Διακρίνεται: ο θεός Διόνυσος καθισμένος δεξιά, Σίληνος, και Μαινώδα που υποβάσκει τον Ηρακλή.

5. Το πρώτο του Παλατιανού μετά την αποκατάστασή του το 1993.

ανήκαν σε ηρώ του 1ου αι. μ.Χ. Παλατιανό (ΰωρον): Ο αρχαιο-λογικός χώρος καταλαμβάνει δύο καταρτιστους λόφους (Λόφος Τορτσέλι), που συνδέονται με στενό αυχένα και δεσπόζουν στην πεδιάδα ΝΑ της λίμνης Δοϊράνης, ανάμεσα στα χωριά Κεντρικό και Παλατιανό. Τα ερείπια της αρχαίας πόλης εντοπίζονται κυρίως στην ανατολική πλαγιά του βόρειου λόφου, ενώ στο νότιο λόφο εκτει-

νεται το νεκροταφείο της. Η πλεονεκτική αυτή θέση της πόλης, με τον ορεινό όγκο του Δυσώρου στα ΒΑ και τον ποταμό Εχέδωρο στα νότια, αποκτούσε εξαιρετική σημασία αφού εξασφάλιζε την εμπορεία της γύρω περιοχής και τον έλεγχο της διαβάσης που συνένεδε τη Σιντική και την Παρορρηλία με την Κρηστωνία και τη Μυθονία. Η ταυτίση της πόλης με το αρ-

χαίο ΰωρον, που είναι γνωστό και από επιγραφή του Μουσειού Βέροιας (στην οποία επιγραφή οι συνεδροι των Μακεδόνων τιμούσαν κάποιον πολίτη αυτής της πόλης), υποστηρίζεται από τους ιστορικούς Μ. Χατζόπουλο και Λ. Λουκοπούλου και βασίζεται στη μαρτυρία για τους λαούς και τις περιοχές της βόρειας Μακεδονίας (Ptol. 3.12.21-27) καθώς και στην

2. Χάρτης του μακεδονικού κράτους κατά το τέλος του 4ου και τις αρχές του 5ου αι. π.Χ. (ο χάρτης προέρχεται από το ίδιο βιβλίο που αναφέρεται παραπάνω).
3. Χάρτης της Μακεδονίας κατά την περίοδο της ρωμαϊκής κυριαρχίας (ο χάρτης προέρχεται από το ίδιο βιβλίο που αναφέρεται παραπάνω).
6. Το ανασκαμμένο τμήμα της πόλης το 1996.

11. Μήτρα ειδυλλίου του Αγιγμίου θεού Βες (Βέσος).

αναγραφή του ονόματος ενός Ιωρίου (κατοίκου του Ιώρου) σε αναθηματική επιγραφή από το Ασκληπιείο της Μορρούλου, που ενίσχυσε την άποψη για την τοποθέτηση του Ιώρου στην Κρηστωνία, απ' όπου προέρχονταν κατά κύριο λόγο οι προσκυνητές του ιερού.

Η ανεύρεση στον αρχαιολογικό χώρο του Παλατιανού ενός μαρμάρινου αγάλματος νεαρού Διονύσου, που φέρει δορά πάνθηρα και ακουμπάει σε κορμό δέντρου όπου τυλίγεται ένα φίδι, μιας μαρμάρινης κεφαλής Διονύσου, μιας επιγραφής (με την οποία πιστοποιείται η τοπική λατρεία του Διονύσου Γογγύλου) και αγγελίων με διονυσιακές παραστάσεις (εικ. 4) φαίνεται να επιβεβαιώνει την άποψη που διατύπωσε ο N. Hammond, ο οποίος επισκέφθηκε το Παλατιανό το 1968, ότι δηλαδή σ' αυτόν το χώρο θα έπρεπε ν' αναζητηθεί το δάσος στην Κρηστωνία ιερό του Διονύσου, στο οποίο αναφέρεται ένα ψευδοαριστοτελικό σύγγραμμα *Περί θαυμασίων άκουσμάτων* (122): "Ιερόν Διο-

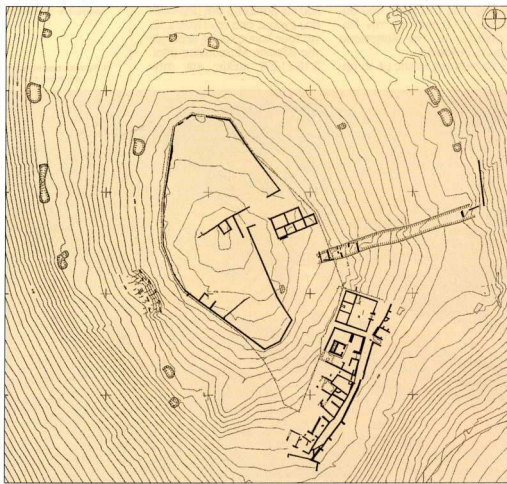
νύσου μέγα και καλόν, έν ώψ της έορτής και της θυσίας ούσης λέγεται, όταν ό Θεός εύεττριαν μέλλη ποιείν επίφαινεσθαι μέγα σέλας πυρός και τότο πάντας όραν τούς περί τό τέμενος διατριβόντας, όταν δ' άκαρτίαν, μη φαίνεσθαι τότο τό φώς, άλλα σπερ και τās άλλας νύκτας".

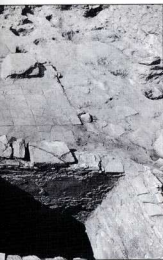
Οι πρώτες ανασκαφικές έρευνες στο Παλατιανό (το 1961 από την κ. Φωτεινή Ζαφειροπούλου, το 1965 και το 1966 από τον κ. Φώτιο Πέτσα, και το 1977 από την κ. Λιάνα Παρλαμά) είχαν φέρει στο φως μικρά τμήματα κτισμάτων και οχυρωματικού περιβόλου, υπόκαυστο βάλανειο, κτιστόν διθάλαμο τάφο και κινητά ευρήματα που προσδιόριζαν τη ζωή της πόλης στην Ελληνιστική και τη Ρωμαϊκή περίοδο. Το πιο αξιόλογο όμως μνημείο του χώρου ήταν το ηρώο του Παλατιανού (εικ. 5). Πρόκειται για μνημειακό ταφικό κτίσμα που είχε κτιστεί με κατεύθυνση Α-Δ πάνω σε βαθμιδωτό κρηπίδωμα και καταλάμβανε έκταση 6.17 x

6,20 μ. Ήταν στεγασμένο και οι τοίχοι του εξωτερικά κι εσωτερικά ήταν επιχρισμένοι με λευκό και γαλάζιο κονίαμα. Δύο σκαλιά οδηγούσαν στην είσοδό του, που έκλεινε με πόρτα. Στη δυτική του πλευρά, απέναντι από την είσοδο, υπήρχε κτιστό βάθρο ύψους 1 μ., που πατούσε σε βαθμιδωτή βάση από μαρμαροπλίνθους. Πάνω στο βάθρο ήταν στμημένα τέσσερα μαρμάρινα αγάλματα που παρίσταναν, αφηρωσμένα, τα μέλη μιας επιφανούς οικογένειας της περιοχής, ενώ στις τρεις μαρμάρινες πλάκες που κάλυπταν την όψη του βάθρου είχαν χαραχθεί τα ονόματα των νεκρών. Πρόκειται για τον πατέρα, Πάτραο, τη μητέρα, Αμμία, και τους τρεις γιους, Αλέξανδρο, Ζόλο και Μήδη. Η χάραξη του πέμπτου ονόματος, του Ζόλου, στη μία πλάκα, δείχνει ότι στο βάθρο επρόκειτο να τοποθετηθεί και πέμπτο άγαλμα, το οποίο όμως φαίνεται ότι δεν τοποθετήθηκε ποτέ, αφού δε βρέθηκε κανένα κομμάτι του. Τα ονόματα είναι κοινά στη Μακεδονία, ενώ αξιοσημείωτο είναι το όνομα Πάτραος, αφού έτσι ονομαζόταν ένας βασιλιάς της Παιονίας του 4ου αι. π.Χ. Το ηρώο του Παλατιανού ανήκει στην κατηγορία των ηρώων που θεωρείται χαρακτηριστική για τον ελληνικό κόσμο της Ανατολής, ενώ το πιο συγγενικό ηρώο στο χώρο της Μακεδονίας είναι αυτό που βρέθηκε στο Στρατόνι της Χαλκιδικής. Γύρω από το ταφικό κτίσμα αποκαλύφθηκε ένας περιβόλος με διαστάσεις 16,20 x 13 μ. Η είσοδός του, με τρία λιθόστρωτα σκαλοπάτια, βρίσκεται

7. Τοπογραφικό διάγραμμα του αρχαιολογικού χώρου.

8. Η πλακοστρωμένη αυλή και η δεξαμενή.

10. Τοίχος της Ελληνιστικής εποχής στα χαμηλότερα στρώματα της ανασκαφής.

στην ανατολική του πλευρά, ενώ βόρεια και νότια της εισόδου διαμορφώνονται δύο χώροι, πιθανόν στεγασμένοι με δάπεδο από κονίαμα. Δύο αγωγοί από πήλινες πλάκες χρησιμοποιήθηκαν για την απομάκρυνση των υδάτων. Στο κεντρικό τμήμα, αμέσως δυτικά από την είσοδο του περιβάλλου, βρέθηκε πώρινο βάθρο διαστ. 0,85 x 10,05 μ., ενώ τα υπολείμματα πυρών, από προσφωρές ζώνων και πουλιών μαρτυρούν το λατρευτικό χαρακτήρα του χώρου.

Η κ. Φ. Ζαφειροπούλου το 1961 είχε διατυπώσει την άποψη ότι το ηρώο δε βρισκόταν σε χώρο νεκροταφείου αλλά σε δημόσιο χώρο της πόλης, ίσως στην Αγορά, επικαλούμενη και το ανάλογο παράδειγμα της Πρίνης, της ελληνικής πόλης της Μ. Ασίας.

Η άποψη αυτή επιβεβαιώθηκε με τις ανασκαφές που ακολούθησαν.

Το 1993 ξεκίνησε η συστηματική ανασκαφή του Παλατιανού, που συνεχίζεται από τότε, με αποτέλεσμα να έχουμε πλέον ξεκάθαρη την εικόνα από ένα τμήμα της πόλης και αρκετά στοιχεία ώστε να μπορούμε να προσδιορίσουμε την κατοικησή της από τον 4ο αι. π.Χ. έως τον 3ο αι. μ.Χ. Ιδιαίτερα σημαντικές ήταν και οι ενδείξεις που είχαμε για την κατοίκηση του χώρου κατά τον 6ο, 7ο και 8ο αι. π.Χ. (εικ. 6).

Πρόκειται για σχυρωμένο και πυκνοκατοικημένο οικισμό, με κτίσματα και δρόμους προσαρμοσμένους στη μορφολογία του εδάφους (εικ. 7).

Ένα δεύτερο ηρώο, με περιβό-

λο διαστάσεων 12,80 x 13,50 μ., ήρθε στο φως δίπλα στο πρώτο. Οι τοίχοι του, πάχους 0,45 - 0,60 μ., έχουν κτιστεί, όπως και στο προηγούμενο, με μεγάλες ή μικρές πέτρες με επίπεδες επιφάνειες και συνδετικό πηλοκονίαμα, ενώ η θεμελίωσή τους ακολουθεί την κατηφορική κλίση του εδάφους. Ο εσωτερικός του χώρος διαμορφώνεται σε τρία κλιμακωτά επίπεδα και στη δυτική του πλευρά υπάρχουν τρία δωμάτια στεγασμένα με πλακόστρωτο δάπεδο. Η είσοδος του περιβάλλου βρίσκεται στην ανατολική του πλευρά και η πρόσβαση προς αυτήν θα πρέπει να ήταν βαθμιδωτή, αν κρίνουμε από τη φυσική διαμόρφωση του εδάφους. Ο κατηφορικός διάδρομος, πλάτους 2 μ., που μεσολαβεί ανάμεσα στα δύο ηρώα, βοηθούσε στη διαφυγή των υδάτων.

Στο μεσαίο κυρίως πλάτωμα βρέθηκαν τοιφές του 1ου αι. μ.Χ., ενώ το ενδιαφέρον είναι ότι στα χαμηλότερα στρώματα των δωματίων βρέθηκαν συγκεντρωμένα ειδώλια της θεάς Κυβέλης των ελληνιστικών χρόνων, που μας οδηγούν στη σκέψη ότι το ηρώο αυτό είχε κτιστεί στον ίδιο χώρο, όπου παλαιότερα λατρευόταν η θεά.

Τα κτίσματα που βρέθηκαν νότια, ανατολικά και βόρεια των ηρώων μάς δίνουν πληροφορίες για τη διαμόρφωση των οικιών της πόλης (εικ. 7).

Οι δύο κατοικίες που αποκαλύφθηκαν νότια των ηρώων, με δωμάτια διατεταγμένα σε σχήμα Γ γύρω από υπαίθριους χώρους, μας θυμίζουν τα σπίτια της Ολύμπου και των Πετρών

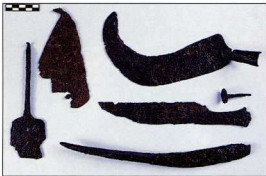
αλλά και άλλων οικισμών στο χώρο της Μακεδονίας.

Τα σπίτια είναι θεμελιωμένα στο βράχο και έχουν κτιστεί με πέτρες της περιοχής και πηλόχωμα. Στα δάπεδα των δωματίων υπήρχαν πλακερές πέτρες ή πήλινες πλάκες, ενώ τα ανοίγματα των εισόδων οδηγούσαν στους υπαίθριους χώρους στο πίσω μέρος των σπιτιών.

Ένας διάδρομος πλάτους 2,20

9. Οικοδομικά λείψανα της ελληνιστικής πόλης.

13. Χάλκινα ειδώλια του Ερμή Κερκύρας.

μ. ανάμεσα στα σπίτια χρησιμοποιε για την πρόσβαση προς αυτά από το δρόμο αλλά και για την απομάκρυνση των νεφών της βροχής.

Οι λίθινες κατασκευές για τους μύλους όπως γυάνιες δύο δωματίων, η πλήρης εστία, οι μυλόλιθοι και τα πιθάρια, τα αγγεία και τα εργαλεία που βρέθηκαν μας δίνουν μια εικόνα για την καθημερινή λειτουργία των σπιτιών. Ένας δρόμος πλάτους 2-2,50 μ. περιεβαλλε σε μήκος 77 μέτρων το συγκρότημα των δύο οικιών και των δύο περιβόλων. Το δρόμο, που από τις ενδείξεις που έχουμε φαίνεται πως ήταν πλακοστρωμένος, συγκρατούσε ισχυρούς αναλημματικούς τοίχους, που φθάνει τον χρομόστονο σ'ένα μεγάλο τμήμα του) σε ύψος 3,50 μ. (εικ. 7).

Ένα τρίτο οίκημα στ' ανατολικό του ηρώου αποτελείται από δύο δωμάτια κτιζόμενα σε μεγάλο υπαίθριο χώρο με δάπεδο από πήλινες πλάκες και μια κτιστή δεξαμενή βάθους 3 μ. Στο δυτικό τμήμα της αυλής δημιουργείται ένα είδος στοάς, και οι τρεις λίθινες βάσεις που διασώζονται εκεί φαίνεται ότι στηρίζαν τις αντίστοιχες ξύλινες κολώνες (εικ. 8).

Στα συγκροτήματα των κτισμάτων που αποκαλύφθηκαν βόρεια από τα ηρώα και κοντά στην κορυφή του λόφου, τα οποία ανήκουν σε οικίες, αλλά και σ' οργανωσιακές εγκαταστάσεις, η ανασκαφή βρίσκεται σε εξέλιξη. Ωστόσο, από τα ευρήματα που έχουν συγκεντρωθεί μέχρι τώρα γίνεται φανερό η ακμή που θα πρέπει να γνώρισε ο οικισμός από τον 1ο έως τον 3ο αι. μ.Χ.

Ένας πολυγωνικός περιβόλος περιβάλλει την κορυφή του λόφου σε μήκος 96 μ. και περικλείει έκταση 3,5 περίπου στρεμμάτων. Χωρίζεται σε τρία τμήματα και η είσοδος του

εντοπίστηκε στο μέσο της ανατολικής του πλευράς, όπου διαμορφώνεται διάδρομος πλάτους 6-8 μέτρων (εικ. 7).

Δύο σειρές έξι δωματίων αποκαλύφθηκαν κατά μήκος της νότιας πλευράς του διαδρόμου, ενώ συγκρότημα δωματίων και ένας ορθογώνιος πύργος εντοπίστηκαν και στο κεντρικό τμήμα του περιβόλου, το οποίο φαίνεται ότι συγκέντρωνε τις βασικές δραστηριότητες του χώρου.

Δεκαέξι μέτρα χαμηλότερα ο κ. Φ. Πέτσα είχε εντοπίσει τμήμα ενός δεύτερου περιβόλου, που διασώζεται σε αρκετό ύψος και περιβάλλει την ανατολική πλαγιά του λόφου.

Ο οικισμός των ρωμαϊκών χρόνων, που εγκαταλείφθηκε τον 3ο αι. μ.Χ., διαδόχηκε την πόλη της Ελληνιστικής περιόδου, που, όπως διαπιστώθηκε από τα ανασκαφικά ευρήματα, είχε αναπτύξει στον ίδιο χώρο από τον 4ο έως τον 1ο αι. π.Χ. Τα λιγοστά και αποσπασματικά οικοδομικά λείψανα και τα ίχνη μεταλλευτικών εργασιών που ήρθαν στο φως στα χαμηλά στρώματα της ανασκαφής δε μας επιτρέπουν ακόμα να έχουμε σαφή εικόνα της ελληνιστικής πόλης (εικ. 9 και 10).

Τα κινητά ευρήματα όμως μας έδωσαν αρκετές πληροφορίες για τις δραστηριότητες των κατοίκων της. Εκείνο που διαπιστώθηκε από τα ευρήματα τόσο της ελληνιστικής όσο και της ρωμαϊκής πόλης, ανάμεσα στα οποία ξεχωρίζουν οι μικρές κατασκευές ιδιωτικών (εικ. 11), αγγείων, λιχνωριών, πήλινων πλακιδίων, τα λίθινα, σιδερένια, χάλκινα και οστέινα εργαλεία (εικ. 12), οι πήλινες και μολύβδινες αγυθίδες, τα πήλινα και χάλκινα ειδώλια θεών, όπως της Κυβέλης, του Δία Υψίστου, του Ερμή (εικ. 13), της Αθηνάς, του Διονύ-

σου, του Αιγύπτιου θεού Βέσα (Bes, εικ. 11), και τα οποία μαρτυρούν την ύπαρξη οργανωσιακών χώρων και χώρων λατρείας, είναι ότι πρέπει να βρισκόμαστε στις παρυφές της ελληνιστικής και της ρωμαϊκής πόλης και κοντά στην αγορά της.

Η δραστηριότητα της πόλης και οι σχέσεις της με τις άλλες πόλεις της ευρύτερης περιοχής γίνεται φανερό και από την ποικιλία των νομισμάτων, όπως αυτά των Μακεδόνων βασιλέων Φιλίππου Β', Αλεξάνδρου Γ', Κασσάνδρου, Αντιγόνου Γονατά, Δημητρίου ΙΙ, Φιλίππου Ε', Περσέα, και των πόλεων της Αμφιπολής, Πέλλας, Θεσσαλονίκης, Στόβων, Φιλίππων, Ηράκλειας Σιντικής, Βοττιαίας, Παρβόριας. Η ανεύρεση εισαγμένης και ντόπιας κεραμικής του 6ου, 7ου και 8ου αι. π.Χ. στα στρώματα των χαμηλών κάτω από τα λείψανα της ελληνιστικής πόλης μας δίνει και τα χρονικά όρια κατοίκησης του χώρου. Τα αποτελέσματα των ανασκαφών στο Παλιανό είναι σημαντικά και η συνέχιση της έρευνας είναι σίγουρο ότι θα μας δώσει την δυνατότητα να παρακολουθήσουμε όλη την πορεία της ιστορίας του χώρου.

Palatiano (Ancient Ioron): A Town of Ancient Krestonia

Electra Anagnostopoulou-Hatzipolychroni

The data that come to light from the systematic archaeological research carried out in the archaeological site of Palatiano — where Ioron, one of the most important towns of ancient Krestonia is located — will contribute to our knowledge of the settlement and social organization of this remote area which, since 479 BC, has followed the historic course of the Macedonian state.

Βιβλιογραφία

- Αρχαιολογικών Δελτίων (ΑΔ) 16, 1960, σ. 212-17, 1961/62, σ. 207-208, 21, 1966, σ. 345-22, 1967, σ. 400-403 και 32, 1977, σ. 207-210.
Γ. Βέλινι, "Νεότερες έρευνες στα ελληνιστικά σπίτια των Πετρών", ΑΕΜΦ 1, 1987, σ. 9-18.
S. Casson, M.A., Macedonia, Thrace and Illyria, Westport, Connecticut, 1971, σ. 3-101.
Μαργαρίτου Γ. Δημήτσια, Αρχαία Γεωγραφία της Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη, 1988, σ. 246-267, 496-510.
Φ. Ζοζερσπούλου, "Το Ηρώο του Κίλικις", ΚΕΡΝΟΣ, 1972, σ. 43-52.
Φ. Ζοζερσπούλου, "Sepulcra lica varia Cycladica", Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μουσείων ΙΕ', 1996, σ. 231-233.
Π. Θέμελιος, ΑΔ 18, 1963, σ. 206 κ.ε.
N. G. L. Hammond, A History of Macedonia, Oxford, 1972.
M. S. Hatzopoulos and L. D. Loukocoulu, "Morylos: Cité de la Crestonie", Mélanges 7, Athina, 1989.
F. Parazoglou, "Les villes de Macédoine à l'époque romaine", BCH, Suppl. XVI, Paris, 1966, σ. 187 κ.ε.